

**МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН 2020 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД
НЭР ДЭВШИГЧДИЙН СОНГУУЛИЙН ЗАРДЛЫН ТАЙЛАН**

**Үндэсний аудитын газар
2020 он**

СОНГУУЛИЙН ЗАРДЛЫН ТАЙЛАНГИЙН АУДИТ

1. Аудитын нэр

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд оролцсон нам, эвслээс болон бие даан нэр дэвшигчдийн сонгуулийн зардлын тайлан баталгаажуулах.

2. Аудит хийх үндэслэл, бүрэн эрх

Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 58 дугаар зүйлийн 58.1-д “Төрийн аудитын дээд байгууллага зардлын тайланг хүлээн авсан өдрөөс хойш 60 хоногийн дотор хянаж, дүнг нийтэд мэдээлнэ.” гэж заасныг үндэслэн Үндэсний аудитын газар нэр дэвшигчдийн сонгуулийн зардлын тайланг хянаж баталгаажуулсан.

3. Аудитын зорилго

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд оролцсон нам, эвслээс болон бие даан нэр дэвшигчдийн төвлөрүүлсэн орлого, иргэн, хуулийн этгээдээс өгсөн хандив, сонгуулийн зардлыг хянаж, дүнг холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд танилцуулж, нийтэд мэдээлнэ.

4. Аудитын хамрах хүрээ

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд оролцсон нам, эвслээс болон бие дааж нэр дэвшигчдийн аудитын дүгнэлт, аудитын дэлгэрэнгүй тайлан, аудит хийгдсэн сонгуулийн зардлын тайлангийн маягтууд, харилцагч банкны дансны хуулга бусад шаардлагатай баримтуудыг хамарсан.

5. Арга зүй

Аудитын ажлыг гүйцэтгэхэд Монгол Улсын Ерөнхий Аудиторын 2020 оны 6 дугаар сарын 12-ны өдрийн А/55 дугаар тушаалаар баталсан “Сонгуулийн зардлыг тайлагнах заавар, аргачлал”-ыг үндэслэн нэр дэвшигчдийн өөрийн хөрөнгө, нам, эвслээс оруулсан хөрөнгө, иргэн, хуулийн этгээдээс авсан хандив түүний зарцуулалтын тайланг шалгаж, аудит хийсэн хуулийн этгээд, нам, эвсэл, нэр дэвшигчдээс лавлагаа, тодруулга авч, бусад шаардлагатай баримт материалд тулгуурлан аудитын горимын дагуу нотлох зүйл цуглуулж тайланг бэлтгэв.

6. Үндсэн мэдээлэл

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны ээлжит сонгуулийн 29 тойрогт 13 нам, 4 эвслээс болон бие даагч нийт 606 нэр дэвшигч сонгуульд оролцсон байна. Үүнд,

дд	НАМ, ЭВСЛИЙН НЭР	НАМ	ЭВСЭЛ	НЭР ДЭВШИГЧИД
1	Монгол Ардын нам	1		76
2	Ардчилсан нам	1		76
3	Та бидний эвсэл /МАХН-ИЗНН-МУНН/		1	74
4	Шинэ нам, Бүгд Найрамдах Нам, Үнэн ба Зөв Нам, Монголын Үндэсний Ардчилсан намын "Шинэ эвсэл"		1	72

5	"Зөв хүн электорат" эвсэл		1	53
6	Сахигтун ! үндсэн хуулийн 19 эвсэл		1	34
7	Монголын Ногоон нам	1		15
8	Эрх чөлөөг хэрэгжүүлэгч нам	1		13
9	Хөгжлийн хөтөлбөр нам	1		7
10	Ард түмний нам	1		1
11	Ард түмнээ хайрлая	1		4
12	Ард түмний олонхий засаглал нам	1		21
13	Эх орончдын нэгдсэн нам	1		1
14	Зон олны нам	1		30
15	Гэр хороолол хөгжлийн нам	1		4
16	Дэлхийн Монголчууд нам	1		3
17	Их Эв нам	1		1
18	Бие даан нэр дэвшигч			121
	ДҮН	13	4	606

Монгол Улсын Их Хурлын ээлжит сонгуульд нэр дэвшигчдээс сонгуулийн зардлын тайлангаа ирүүлсэн 469 нэр дэвшигчдийн дансанд нийт 66,778.2 сая төгрөгийн орлого төвлөрч, сонгуулийн үйл ажиллагааны зардалд 67,260.0 сая төгрөг зарцуулж, харилцах дансанд 855.9 сая төгрөгийн үлдэгдэлтэй, 1,337.7 сая төгрөгийн төлөгдөөгүй өр төлбөр тайлагнасан байна.

Сонгуульд нэр дэвшигчдэд 836 хуулийн этгээд 11,236.3 сая төгрөг, 22149 иргэн 34,735.9 сая төгрөгийн мөнгөн болон мөнгөн бус хандив өгсөн байна.

Монгол Улсын Ерөнхий Аудиторын 2020 оны 2 дугаар сарын 28-ны өдрийн А/23 дугаар тушаалаар Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тойрогт нэр дэвшигчдийн зарцуулах зардлын дээд хэмжээг тухайн тойргоос хамааран 360.4 сая төгрөгөөс 775.5 сая төгрөгийн хооронд тогтоосон зардлын дээд хэмжээг 2 нэр дэвшигч нийт 48.8 сая төгрөгөөр хэтрүүлсэн байна.

7. Сонгуулийн зардлын дансны орлого, зардал

Монгол Улсын Их Хурлын Сонгуулийн тухай хуулийн 57 дугаар зүйлийн 57.3-д “... нэр дэвшигч санал авах өдрөөс хойш 30 хоногт багтаан зардлын тайландаа хувийн аудитын хуулийн этгээдээр дүгнэлт гаргуулан, төрийн аудитын дээд байгууллагад хүргүүлнэ.” гэж заасны дагуу сонгуулийн зардлын тайлангаа хугацаандаа ирүүлсэн 436, хугацаа хоцроосон 33, тайлангаа ирүүлээгүй 137 нэр дэвшигч байна.

Нийт 469 нэр дэвшигч сонгуулийн зардлын тайлангаа ирүүлснээс аудитын хуулийн этгээдээр баталгаажуулсан 427, баталгаажуулаагүй 42 тайлангаас 36 тайлан орлого, зарлага тайлагнаагүй “х” тайлан байна.

Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 51 дүгээр зүйлийн 51.4-д “Нам, эвсэл болон нэр дэвшигч сонгуулийн зардлын дансны дугаар, банкны нэрийг санал авах өдрөөс 20-оос доошгүй хоногийн өмнө төрийн аудитын дээд байгууллагад мэдэгдэж, бүртгүүлэх үүрэгтэй.” гэж заасны дагуу дансны дугаар, банкны нэрийг бүртгүүлсэн 515 нэр дэвшигч, бүртгүүлээгүй 91 нэр дэвшигч байна.

Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 58 дугаар зүйлийн 58.4-д “Нэр дэвшигч, нам, эвсэл авсан хандив болон сонгуулийн зардлын зарцуулалтын явцын

тайланг санал авах өдрөөс гурав хоногийн өмнө нийтэд ил тод мэдээлж, төрийн аудитын дээд байгууллагад хүргүүлнэ.” гэж заасны дагуу явцын тайлангаа ирүүлсэн 492 нэр дэвшигч, ирүүлээгүй 114 нэр дэвшигч байна.

Нэр дэвшигчдийн сонгуулийн зардлын тайлангаарх нийт орлого 66,778.3 сая төгрөгийн 65,192.3 сая төгрөг нь мөнгөн, 1,585.9 сая төгрөг нь мөнгөн бус хандив байна. Үүнд:

ОРЛОГЫН ТӨРӨЛ	ОРЛОГО /сая төгрөг/				НИЙТ	
	Тоо	Мөнгөн	Тоо	Мөнгөн бус	Тоо	Дүн
Нам, эвслээс оруулсан мөнгөн хөрөнгө	3	36.6			3	36.6
Нэр дэвшигчийн өөрийн хөрөнгө	267	20,769.4			267	20,769.4
Хуулийн этгээдийн хандив	760	10,534.3	102	702.0	862	11,236.3
Иргэний хандив	21401	33,852.0	688	883.9	22089	34,735.9
ДҮН	22431	65,192.3	790	1,585.9	23221	66,778.2

Нэр дэвшигчид сонгуулийн үйл ажиллагааны зардалд нийт 67,259.9 сая төгрөг зарцуулснаас сонгуулийн зардалд 64,258.1 сая, бусад зардалд 3,001.8 сая төгрөг зарцуулжээ. Үүнд:

ЗАРДЛЫН АНГИЛАЛ			МӨНГӨН ДҮН /сая төгрөг/
НИЙТ ЗАРДЛЫН ДҮН			67,259.9
2.1	Сонгуулийн зардлын дүн		64,258.1
	2.1.1	Сонгуулийн сурталчилгааны материал хэвлүүлэх, сонгогчдод тараах	10,168.5
	2.1.2	Нийтийн эзэмшлийн гудамж талбайд сонгуулийн сурталчилгааны зурагт самбар, дэлгэц байрлуулах	1,960.5
	2.1.3	намын далбааг гудамж талбайд байршуулах, таних тэмдэг, уриа ашиглах зардал	686.9
	2.1.4	сонгогчидтой уулзалт, хурал, цуглаан хийх зардал	1,861.6
	2.1.5	сонгууль эрхэлсэн байгууллагын үйл ажиллагааны зардал	44,180.6
	2.1.6	сонгуулийн сурталчилгаанд радио, телевиз ашиглах зардал	2,785.2
	2.1.7	цахим орчин ашиглах зардал	1,633.2
	2.1.8	өдөр тутмын болон бусад сонин сэтгүүлд материал нийтлүүлэх зардал	981.7
2.2	Бусад зардлын дүн		3,001.8

Нэр дэвшигчдийн зардлын тайланд иргэнд өгөх урамшуулал болон хүнсний барааны төлбөр, түрээсийн төлбөр, сурталчилгааны материал хэвлүүлэх зардал зэрэг төлөгдөөгүй байгаа нийт 1,337.7 сая төгрөгийн өр төлбөр тайлагнасан байна.

8. Хуулиар зөвшөөрөгдөөгүй хандив:

Хандив өгч байгаа иргэн, хуулийн этгээдийн нэр, регистрийн дугаар болон хандивын эх үүсвэрийн талаарх мэдээлэл дутуу, буцах хаяг тодорхойгүй зэрэг шалтгаантай

5441 иргэн, хуулийн этгээдийн 5,609.0 сая төгрөгийн хуулиар зөвшөөрөөгүй хандив тайлагнаснаас 3591 иргэн, хуулийн этгээдийн 5,179.7 сая төгрөгийн хандивыг буцаасан, 1036 иргэн, хуулийн этгээдийн 20.2 сая төгрөгийн хандивыг улсын орлого болгосон, 814 иргэн, хуулийн этгээдийн 409.1 сая төгрөгийн хуулиар зөвшөөрөгдөөгүй хандивыг зарцуулсан байна.

9. Сонгуулийн зардлын тайланд хийсэн аудитын илрүүлэлт:

Аудитын хуулийн этгээд нь Монгол Улсын Ерөнхий Аудиторын 2020 оны 6 дугаар сарын 12-ны өдрийн А/55 дугаар тушаалаар баталсан “Сонгуулийн зардлыг тайлагнах заавар, аргачлал”-ын дагуу аудит хийж баталгаажуулсныг Үндэсний аудитын газар дахин хянаж аудитын явцад нийт 638.8 сая төгрөгийн алдааг залруулсан.

Сонгуулийн зардлын тайлангийн аудитаар нийт 2,010.4 сая төгрөгийн зөрчил илэрсэн байна. Үүнд:

- Нэр дэвшигчээс сонгуулийн тойрогт зарцуулах зардлын дээд хэмжээг хэтрүүлсэн 48.8 сая,
- Өөрийн хөрөнгийн эх үүсвэр нотлогдоогүй 44.7 сая,
- Өөрийн хөрөнгийн эх үүсвэрийг зээлээр бүрдүүлсэн 169.0 сая,
- Нэр дэвшигч өөрийн хөрөнгийг сонгуулийн зардлын дансанд төвлөрүүлээгүй зарцуулсан 1,287.1 сая,
- Иргэнээс өгсөн мөнгөн хандив хуульд заасан хэмжээнээс хэтэрсэн 44.8 сая,
- Хуулийн этгээдээс өгсөн мөнгөн хандив хуульд заасан хэмжээнээс хэтэрсэн 6.2 сая,
- Мөнгөн бус хандивыг хүлээн авахдаа гэрээ байгуулаагүй 0.5 сая;
- Сонгуулийн зардлын мөнгөн хөрөнгийг зориулалтын дагуу зарцуулаагүй 0.2
- Хуулиар зөвшөөрөгдөөгүй хандивыг зарцуулсан 409.1 сая төгрөг байна.

Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 57 дугаар зүйлийн 57.5-д “Сонгуулийн зардлын данс байршуулсан банкны захирал, эсхүл салбарын эрхлэгч уг дансны бүх гүйлгээний хуулгыг гаргаж, санал авах өдрөөс хойш 30 хоногийн дотор төрийн аудитын дээд байгууллагад хүргүүлнэ.” гэж заасны дагуу нэр дэвшигчдийн сонгуулийн зардлын дансны хуулгыг ирүүлэхээс 2 нэр дэвшигчдийн дансны хуулгыг дараах банкууд ирүүлээгүй байна. Үүнд:

- ХААН банк
- Кредит банк.

10. Аудитын дүгнэлт

Монгол Улсын Их Хурлын сонгуульд нам, эвслээс болон бие даан нэр дэвшигчдийн аудитын хуулийн этгээдээр баталгаажуулсан 427 сонгуулийн зардлын тайлангаас үнэн зөв, иж бүрэн илэрхийлэгдсэн 409, үнэн зөв, иж бүрэн илэрхийлэгдээгүй 18 дүгнэлт гарсан байна.

11. Зөвлөмж

Сонгуулийн ерөнхий хороонд:

- Монгол Улсын Их хурлын сонгуулийн ээлжит сонгуульд нэр дэвшигчид сонгуулийн зардлын тайлан гаргах, аудитын хуулийн этгээдээр дүгнэлт гаргуулах, тайланг хүргүүлэх, нийтэд мэдээлэх зэрэг ойлголт дутмаг,

хэрэгжилт хангалтгүй байгааг анхаарч, сонгуулийн хуулийн талаар сургалт зохион байгуулах, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр сурталчлах;

Сангийн яам, Монголбанк, Татварын ерөнхий газарт:

- Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн холбогдох заалтыг зөрчсөн нэр дэвшигчдэд Зөрчлийн тухай хуулийн 17.1 дүгээр зүйлд заасны дагуу хариуцлага тооцуулах.